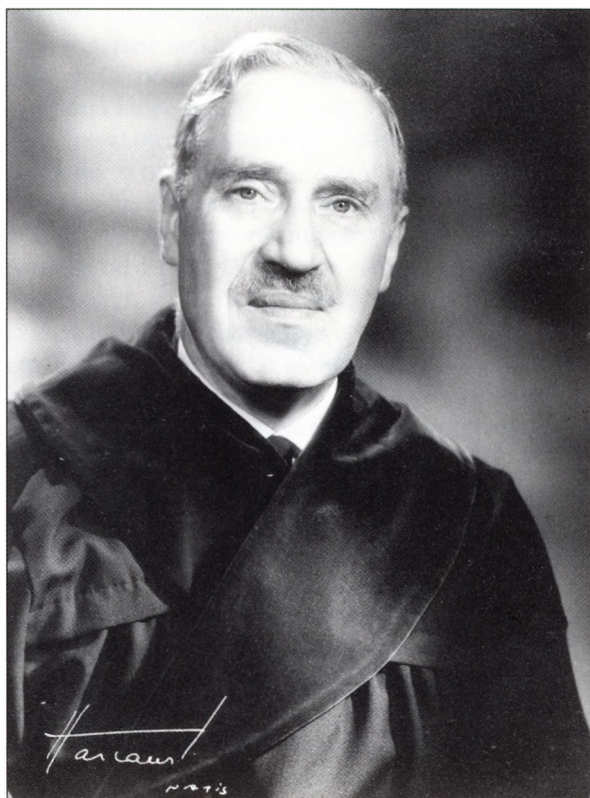

JERZY STEFAN LANGROD

(1903–1990)

Eibl. Jag.

Jerzy Stefan Władysław Langrod, urodzony 20 września 1903 roku w Krakowie, zmarł 24 grudnia 1990 roku w Paryżu, pochowany na cmentarzu polskim w Mont-morency. Młodszy syn doktora Bernarda Langroda, adwokata w Krakowie, i Michaliny z Ruckerów. W latach 1913/14–1920/21 uczęszczał do Państwowego Gimnazjum III im. Króla Jana Sobieskiego, a w roku szkolnym 1914/15 ukończył „kursy dla uczniów szkół średnich z Galicji w Wiedniu”. Egzamin dojrzałości zdawał „po raz pierwszy” 8 czerwca 1921 roku i „na podstawie tego egzaminu uznano go dojrzałym z postępem celującym do studiów w szkołach akademickich”. Od pierwszych lat gimnazjalnych aktywnie uczestniczył w ruchu skautowym. W latach 1915–1919 pełnił służbę w III Drużynie Harcerzy im. K. Pułaskiego, działającej w gimnazjum, do którego uczęszczał. Brał czynny udział w walkach o odzyskanie niepodległości przez Polskę i w jej obronie. Do okresu służby wojskowej zaliczono mu: listopad 1918 roku (działalność harcerska w związku z oswobodzeniem Krakowa spod władzy zaborcy austriackiego), lipiec–grudzień 1920 roku (udział w wojnie polsko-bolszewickiej) oraz (po maturze) czerwiec–sierpień 1921 roku (udział w III powstaniu śląskim, podczas którego został 5 lipca 1921 roku odznaczony przez Naczelną Komendę Wojsk Powstańczych Górnego Śląska „Śląską Wstęgą Waleczności i Zasługi” „za udział w walce o oswobodzenie Ziemi Górnośląskiej spod jarzma pruskiego w powstaniu 1921 r.”). W trakcie działań wojennych mianowany został na stopień kaprała, a w 1926 roku „podporucznikiem w rezerwie w korpusie oficerów piechoty ze starszeństwem od 1 lipca 1925 roku”. Z harcerstwem nie zerwał więzi również i w latach późniejszych, w 1935 roku aktywnie uczestniczył w pracach Komitetu Organizacyjnego Zjazdu byłych Harcerzy z lat 1910–1918 w Krakowie. Był członkiem założycielem Koła Harcerzy z Czasów Walk o Niepodległość przy Zarządzie Okręgu Związku Harcerstwa Polskiego w Krakowie, działającego od 1937 roku. W 1938 roku Komisja Weryfikacyjna Koła formalnie potwierdziła jego służbę w skautingu i działalność niepodległościową w okresie 1915–1921. W 1939 roku na wniosek Zarządu Koła jako jeden z pierwszych otrzymał „Małopolską odznakę pamiątkową Harcerzy z czasów walk o Niepodległość”.

W latach 1921–1925 studiował prawo na Wydziale Prawa UJ w Krakowie, gdzie uzyskał „stopień magistra praw”. W maju 1926 roku uzyskuje tutaj stopień doktora praw, „według nowej ordynacji studiów prawnych”, jako jeden z pierwszych doktorantów tego typu, na podstawie dysertacji doktorskiej: „Zarys sądownictwa administracyjnego ze szczególnym uwzględnieniem sądownictwa administracyjnego w Polsce”. W latach 1924–1929 studiował filozofię (tzw. filozofię ścisłą i historię filozofii polskiej) na Wydziale Filozoficznym UJ, gdzie w 1929 roku uzyskał absolutorium złożywwszy tzw. małe rygorozum u profesora W. Rubczyńskiego z wynikiem celującym.

14 sierpnia 1927 roku zawarł w Krakowie związek małżeński z Anną Bronisławą Nimhun, a w kilka lat później, 4 czerwca 1932 roku, urodziło się w Krakowie jedyne dziecko państwa Langrodów, córka Ewa Michalina Franciszka.

W 1927 roku habilitował się z zakresu nauki administracji i nauki prawa administracyjnego na Wydziale Nauk Politycznych i Społecznych Wolnej Wszechnicy Polskiej w Warszawie. Na podstawie uchwały Senatu Wolnej Wszechnicy Polskiej z 10 listopada 1927 roku powziętej na wniosek Wydziału Nauk Politycznych i Społecznych rektor udzielił mu „na wymienionym Wydziale *veniam legendi* z zakresu prawa admi-

nistracyjnego i nauki administracji w charakterze docenta”. Wykładał na nim do 1931 roku, od kiedy to przebywał na urlopie. W 1931 r. habilitował się z tego samego zakresu na Wydziale Prawa UJ na podstawie rozprawy pt. „Res iudicata w prawie administracyjnym”. W tej sprawie Rada Wydziału Prawa podjęła uchwałę 19 maja 1931 roku, która została następnie przyjęta przez Senat Akademicki 30 maja 1931 roku, a 13 czerwca 1931 roku zatwierdzona przez Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. W tym samym roku podjął pracę na Wydziale Prawa UJ w charakterze docenta prywatnego (bez wynagrodzenia). 15 czerwca 1936 roku Rada Wydziału Prawa jednomyślnie podjęła uchwałę w sprawie mianowania go profesorem tytularnym.

Wniosek w tej sprawie z 20 sierpnia 1936 roku skierowany do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego został załatwiony pozytywnie w krótkim czasie, gdyż już 15 grudnia tego roku został mianowany przez prezydenta RP profesorem tytularnym na tym Wydziale. Do wybuchu drugiej wojny światowej pełnił funkcję kierownika Katedry Prawa Administracyjnego i Nauki Administracji. Jego wykłady oraz seminaria cieszyły się zawsze wysoką frekwencją studentów. Po raz pierwszy egzaminował studentów w czasie ciężkiej choroby prof. dra K.W. Kumanieckiego, gdy spoczął na nim również obowiązek współwykładania w jego zastępstwie. Od roku akademickiego 1933/35 do 1937/38 prowadził także wykłady zlecone na Wydziale Rolniczym UJ. Aktywnością wykazał się również i na innych płaszczyznach działalności uniwersyteckiej, jako „sędzia dla spraw słuchaczy, rzecznik dyscyplinarny w Komisji dla Urzędników Szkół Akademickich w Krakowie i członek Komisji Prawniczej UJ”.

W okresie od 9 lipca 1925 roku do 27 października 1926 roku i od 1 listopada 1927 roku do 13 czerwca 1931 roku odbył aplikację adwokacką w kancelarii dra Bernarda Langroda, adwokata w Krakowie, mieszczącej się w kamienicy rodzinnej Langrodów przy ul. Karmelickiej 9 w Krakowie. Napisaną w 1937 roku pracę pt. *Zagadnienia wybrane z praktyki administracyjnej* (Kraków 1938) poświęcił pamięci swojego Ojca, o którym napisał, że „(...) jest i pozostanie niedościgłym dla mnie wzorem rozumnego zespolenia wiedzy, doświadczenia i wycucia prawniczego z trzeźwą oceną wymagań i potrzeb codziennej praktyki prawnej”. Wydział Izby Adwokackiej w Krakowie zatwierdził odbytą praktykę i dopuścił go do złożenia przysięgi adwokackiej, którą uroczystie złożył 4 lipca 1931 roku. Na tej podstawie 10 lipca 1931 roku został wpisany na listę adwokatów w Krakowie. Zawód ten wykonywał czynnie w okresie międzywojennym i w pierwszych latach powojennych. Był także egzaminatorem przy egzaminach adwokackich i referendarskich w Prokuraturii Generalnej, kierownikiem seminarium prawa administracyjnego dla aplikantów adwokackich i aplikantów sądowych w Sądzie Apelacyjnym w Krakowie.

W okresie od 27 października 1926 roku do 31 października 1927 roku odbył praktykę w Sądzie Okręgowym w Krakowie, a następnie był obrońcą w okręgu Sądu Apelacyjnego w Krakowie.

W latach 1931–1933 był radnym w Radzie Stoł.-Król. Miasta Krakowa, w okresie o tyle szczególnym, że ówczesny samorząd miasta Krakowa posiadał ustrój prowizoryczny stworzony decyzjami rządowej władzy nadzorczej (okres od 18 lutego 1931 do 9 grudnia 1933). Przez cały ten okres był „z powołania Wojewody krakowskiego członkiem reprezentacji samorządowej miasta Krakowa; stojąc – w okresie tworzenia

się obu form organizacyjnych samorządu tego czasu – blisko prac i osób, które na bieg rzeczy miały wpływ decydujący”. Pod wpływem wynikających stąd doświadczeń napisał pracę pt. *3 lata samorządu Krakowa (1931–1933) na tle teorii prawa administracyjnego. Fakty i konkluzje* (Kraków 1934).

Zarządzeniem prezydenta RP z 10 listopada 1938 roku został odznaczony Krzyżem Orderu „Odrodzenia Polski” „za zasługi na polu pracy społecznej”, a wcześniej także m.in. medalami przyznanymi z tytułu czynnego udziału w działaniach wojennych w okresie 1920/21.

W latach 1924–1939 opublikował ogółem 57 prac naukowych (w tym także w językach: francuskim, niemieckim i włoskim) z zakresu prawa administracyjnego i nauki administracji (a także dwie przedmowy do prac doktorskich oraz liczne glosy do orzecznictwa NTA), wśród których na szczególną uwagę zasługują m.in.: *Zarys sądownictwa administracyjnego ze szczególnym uwzględnieniem sądownictwa administracyjnego w Polsce* (Warszawa 1925), *Problemy sądownictwa administracyjnego* (Kraków 1928), *Kontrola administracji – Studia*, (Warszawa 1929), *Res iudicata w prawie administracyjnym* (Kraków 1931), *O Autokefalii Prawosławnej w Polsce. Studium z zakresu polskiej polityki i administracji wyznaniowej* (Warszawa 1931), *Służba publiczna jako funkcja administracyjna. Wprowadzenie w naukę o pojęciu służby publicznej* (Kraków 1932), *O istocie sądownictwa administracyjnego. Polemika* (Warszawa 1932) (odpowiedź profesorowi J. Panejce z Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, który na łamach „Gazety Administracji i Policji” wystąpił z zastrzeżeniami przeciwko przewodniej myśli, stanowiącej główną ośnowę dzieła *Kontrola administracji – Studia* [rzekomo cywilistyczne pojmowanie administracji]), *3 lata samorządu Krakowa (1931–1933) na tle teorii prawa administracyjnego. Fakty i konkluzje* (Kraków 1934), *Zagadnienia wybrane z praktyki administracyjnej* (Kraków 1938), 11 rozdziałów w napisanym wspólnie z K.W. Kumanieckim i Sz. Wachholzem, *Zarysie ustroju, postępowania i prawa administracyjnego w Polsce* (Warszawa–Kraków 1939), *O tzw. milczeniu władzy. Studium prawnoadministracyjne* (Warszawa–Kraków 1939).

J.S.W. Langrod aktywnie uczestniczył w działalności międzynarodowych organizacji naukowych. W 1927 roku był członkiem delegacji polskiej na III Międzynarodowy Kongres Naukowej Organizacji Pracy w Rzymie, gdzie wygłosił opublikowany następnie referat pt. *Organizacja pracy w sądach*. W tym samym roku podczas III Międzynarodowego Kongresu Nauk Administracyjnych wygłosił opublikowany potem referat na temat tendencji w sądownictwie administracyjnym i jego celach w Polsce. Był referentem na I Zjeździe Prawników Polskich (1929), na I Kongresie Polskim Prawa Administracyjnego (1929), na I Międzynarodowym Kongresie Prawników Państw Słowiańskich w Bratysławie (1930), na VI Międzynarodowym Kongresie Nauk Administracyjnych w Warszawie (1933). W 1929 roku przebywał w celach naukowych w Paryżu, Dijon i Zurychu. Wykładał jako zaproszony wykładowca na uniwersytetach w: Rzymie (1935), Debreczynie (1937), Suboticy (1939). Był przybranym członkiem m.in. British Institute of Public Administration w Londynie, członkiem korespondentem Institut National de l'Organisation Française w Paryżu, członkiem korespondentem Instituto di Diritto Comparato w Rzymie, członkiem rzeczywistym Institute of Industrial Psychology w Filadelfii, Międzynarodowego Instytutu Nauk Administracyjnych w Brukseli (sekcja polska), Polskiego Instytutu Prawa Publicznego w Poznaniu, International Law Association.

J.S.W. Langrod brał czynny udział w komisjach rządowych: Uporządkowania Ustawodawstwa Agrarnego pod przewodnictwem profesora W.L. Jaworskiego (1928), Wniosków Ustawodawczych przy Ministrze Spraw Wewnętrznych (1929–1930), Radzie Ubezpieczeń Społecznych przy Ministrze Opieki Społecznej (1936–1939), Komisji Ministerialnej dla Utworzenia Sądów Ubezpieczeń Społecznych (1937–1939), Komisji dla Reformy Aplikacji Adwokackiej (1927–1929), Komisji dla Spraw Usprawnienia Administracji przy prezesie Rady Ministrów – sekcji dla spraw podziału administracyjnego państwa (1929–1931), delegacji polskiej dla pertraktacji z CSR w sprawie przejścia zakładów ubezpieczeń społecznych na Zaołziu (jako rzeczoznawca, 1938) i innych.

Zmobilizowany w sierpniu 1939 roku, w czasie wojny obronnej Polski we wrześniu 1939 roku walczył jako porucznik piechoty. Przedostał się do Francji przez Rumunię, gdzie był internowany przez kilka tygodni. Po zgłoszeniu się 12 października do armii polskiej znalazł się w miejscowości Coëtquidan w departamencie Morbihan w Bretanii, w obozie szkoleniowym Wojska Polskiego. W okresie listopad 1939 – kwiecień 1940 roku wykładał prawo administracyjne na Uniwersytecie Polskim Zagranicą w Paryżu (pod kierownictwem profesora O. Haleckiego), a także urzędował w Ministerstwie Spraw Wojskowych (jako radca prawny). Po agresji niemieckiej na Francję jako ochotnik przydzielony został do 2 pułku grenadierów 1 Dywizji Grenadierów (okres od 31 maja do 21 czerwca 1940), dowodzonej przez gen. bryg. Stanisława Ducha, gdzie był dowódcą kompanii i adiutantem batalionu 2 pułku. W szeregach 1 Dywizji Grenadierów, wchodzącej w skład francuskiego XX Korpusu Armijnego w czerwcu 1940 roku uczestniczył w walkach przeciwko Niemcom w tzw. luce Saary w Lotaryngii i nad kanałem Marna–Ren pod La Garde, za co odznaczony został Krzyżem Walecznych (nadano mu ten Krzyż dwukrotnie) oraz francuskim Croix de Guerre ze srebrną gwiazdką, która oznaczała pochwałę w rozkazie dywizji (ponadto stopniowo odznaczony innymi francuskimi medalami: za rany, za niewolę, Krzyżem Kombatanta Ochotnika, Krzyżem Kombatanta, polską odznaką za ranę (1940) oraz medalem międzysojuszniczym). W trakcie walk wielokrotnie ranny (17 i 18 czerwca) dostał się do niewoli niemieckiej i osadzony został w Oflagu XVII A – obozie jenieckim dla oficerów francuskich i polskich w Edelbachu pod Wiedniem, w którym przebywał od 2 lipca 1940 roku aż do chwili wyzwolenia 9 maja 1945 roku (zdemobilizowany zostanie dopiero w styczniu 1946 roku po powrocie do Krakowa).

W obozie był profesorem „Université française de captivité”, egzaminatorem rządowym z zakresu prawa narodów przy egzaminach francuskich „diplôme d'études supérieures de droit public”, inicjatorem utworzenia i kierownikiem (dziekanem) polskiego ośrodka studiów w tymże obozie, a w szczególności Polskiego Studium Prawa (Polskiego Wydziału Prawa) i Polskiej Szkoły Nauk Politycznych, będących regularnymi zajęciami na poziomie uniwersyteckim i w oparciu o program studiów na polskich wydziałach prawa oraz przewodniczącym komisji egzaminów dojrzałości typu humanistycznego według polskiego programu studiów ogólnokształcących. W obozie wykładał przede wszystkim naukę prawa administracyjnego, ale również naukę administracji, filozofię prawa oraz w pierwszym okresie prawo polityczne.

Będąc w niewoli, opracował dwutomowy system porównawczej nauki prawa administracyjnego, którego rękopis został „przypadkiem uratowany”. Tylko tom pierw-

szy tej pracy *Instytucje prawa administracyjnego. Zarys części ogólnej* został po wojnie wydany w Polsce (a w zamierzeniu miał się ukazać także w językach francuskim i angielskim). W październiku 1940 roku negocjował z grupą francuskich oficerów i podchorążych zasady wspólnego wykonania tunelu pod barakami i drutami kolczastymi w celu ucieczki z obozu. W tym, w sumie nieudanym przedsięwzięciu uczestniczył aktywnie, spędzając pod ziemią przez ponad miesiąc co trzeci dzień po pół dnia.

Po wyjściu z niewoli, przebywając w Paryżu, nie przyjął zaproponowanej mu pracy w ambasadzie RP w Paryżu, lecz listem z 2 sierpnia 1945 roku zgłosił na ręce rektora UJ gotowość powrotu do obowiązków uniwersyteckich, prowadząc również korespondencję z dziekanem Wydziału Prawa UJ. Ten ostatni zapytany przez rektora o opinię, napisał 21 sierpnia 1945 roku: „Z mej strony nie widzę przeszkody przychylnego załatwienia sprawy”.

Specjalną depeszą z 4 października 1945 roku został wezwany z Paryża przez rektora UJ do podjęcia swych funkcji uniwersyteckich („Celem objęcia obowiązków służbowych na Uniwersytecie wzywam do natychmiastowego powrotu do Krakowa. Rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego Lehr-Spławiński”), doręczoną mu za pośrednictwem ambasady RP w Paryżu. Po przybyciu do Krakowa, w charakterze profesora tytularnego kontynuował wykłady w UJ w roku akademickim 1945/46, zarówno na Wydziale Prawa jak i na Wydziale Rolniczo-Leśnym – Studium Spółdzielczości. Minister Oświaty pismem z 29 marca 1946 roku mianował go z dniem 1 kwietnia 1946 roku docentem etatowym na Wydziale Prawa UJ, a prezydent KRN 27 maja 1946 roku profesorem nadzwyczajnym prawa administracyjnego („profesorem nadzwyczajnym Nauki Administracji i Prawa Administracyjnego II”) na powyższym Wydziale.

W 1947 roku wykładał na uniwersytecie w Tuluzie, a w roku akademickim 1948/49 otrzymał urlop dla poratowania zdrowia. Pomimo faktu, że stan jego zdrowia nie był „jeszcze w pełni zadawalający”, zgłosił dziekanowi Wydziału Prawa UJ pismem z 21 maja 1948 roku „ponowne objęcie obowiązków służbowych”, o czym pismem z 25 maja 1948 roku dziekan powiadomił rektora, w nawiązaniu do jego uprzedniego pisma z 28 kwietnia 1948 roku. Nie było mu jednak dane podjęcie obowiązków akademickich. Pismem z 27 czerwca 1949 roku Minister Oświaty przedłużył mu bezpłatny urlop do końca roku akademickiego 1948/49, zaznaczając zarazem, że „nie zamierzam udzielić Obywatelowi Profesorowi dalszego urlopu”. Pismo to dotarło do niego do Szwajcarii jako załącznik do korespondencji dziekana Wydziału Prawa UJ, w której podnosi ten ostatni, że „wobec zastrzeżenia w ustępie końcowym, że udzielenie dalszego urlopu nie będzie możliwe, proszę uprzejmie o możliwie rychłą wiadomość, kiedy Pan Kolega wróci do kraju. Wiadomość ta jest nam niezbędna w związku z rozplanowaniem zajęć i wykładów na rok akad. 1949/50”.

W tym czasie J.S.W. Langrod przebywał w Klinice Uniwersyteckiej w Lozannie i po otrzymaniu powyższej korespondencji odpowiedział listem z 29 sierpnia 1949 roku. Pisał w nim m.in.:

„Przepraszam za opóźnienie w odpowiedzi, atoli z powodu nieporządku w administracji klinicznej pismo to doręczono mi z opóźnieniem, po moim powrocie z kuracji w Royat. Załączam podanie o przeniesienie mnie w stan spoczynku i proszę o łaskawe przedstawienie go Ministerstwu Oświaty. Dałem w życiu dowody przywiązania do Wszechnicy Jagiellońskiej i zamiłowania do pracy naukowej i nauczycielskiej w ramach tej Wszechni-

cy. Jeżeli więc obecnie, z najwyższą przykrością, mam opuścić Katedrę, to przyczyny tego są niezależne od mojej woli i łączą się z rzeczywistą, fizyczną i psychiczną niemożnością podjęcia moich obowiązków nauczycielskich.

Ustęp ostatni pisma Ministerstwa z 27/6 br. wstawia mnie zresztą w sytuację przymusową, tym bardziej, że znając treść moich podań o urlop z października 1948 i kwietnia br. Ministerstwo zdawać musiało sobie sprawę, że w przededniu operacji nie będę mógł – już z dniem 1/9 br. – wrócić do normalnych zajęć. Równocześnie Ministerstwu jest wiadome, że w ciągu 18 lat mojej pracy nauczycielskiej na UJ, nigdy z urlopu zdrowotnego nie korzystałem aż do roku sz. 1948/49 a wojny ostatniej nie spędziłem w domu, tylko na froncie i w obozie niemieckim, skąd wyniosłem ciężką chorobę. Ogromnie mi zależy na tym, by Rada Wydziałowa wejrzała w motywy, które mnie zmuszają do tej ciężkiej decyzji. Chcę mieć nadzieję, że mój kontakt z naszym Uniwersytetem i kolegami nie ulegnie przez to osłabieniu i że może będzie mi jeszcze mimo wszystko dane – jeżeli zdrowie i okoliczności na to pozwolą – do pracy na UJ powrócić”.

Treść podania o przeniesienie w stan spoczynku bez uposażenia emerytalnego dziekan Wydziału Prawa UJ podał do wiadomości Radzie tego Wydziału 5 września 1949 roku, a pismem z 9 września tego samego roku przekazał Ministerstwu Oświaty tą, w pewnym stopniu wymuszoną prośbę o przeniesienie J.S.W. Langroda w stan spoczynku (bez zaopatrzenia emerytalnego). Po monicie Rektora UJ (pismo z 28 kwietnia 1951, nawiązujące do pisma Rektoratu UJ z 20 września 1949) do Ministerstwa Szkół Wyższych i Nauki o załatwienie powyższej sprawy z dniem 31 sierpnia 1951 roku został zwolniony z zajmowanego stanowiska profesora nadzwyczajnego UJ („... Uznając prośbę Obywatela Profesora za rezygnację z zajmowanej Katedry Nauki Administracji i Prawa Administracyjnego na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, zwalnim Go z dniem 31 sierpnia 1951 r. ze służby państwowej” – pismo Ministra Szkolnictwa Wyższego z 1 sierpnia 1951 roku skierowane do Łozanny).

Mimo wszystko, to nie z przyczyn zdrowotnych, a politycznych nie wrócił do Polski, chociaż zasadniczo prawdą jest, że J.S.W. Langrod chorował wskutek przebytych trudów wojennych, a niektóre z dolegliwości nigdy nie minęły. Wyjechał z Polski, po otrzymaniu od radcy Ambasady Francji w Warszawie, Raymonda Laporte, który był jego kolegą z Oflagu, informacji o możliwości aresztowania. On też pomógł J.S.W. Langrodowi w wyjeździe, a paszport przedłużył ambasador RP w Wiedniu, dr Feliks Mantel, który był przed wojną adwokatem, a zarazem jego kolegą.

Przed wyjazdem z Polski rozkazem personalnym Ministra Obrony Narodowej Nr 1274 z 25 listopada 1947 roku na wniosek Komisji Weryfikacyjnej przy Departamencie Personalnym MON nadano J.S.W. Langrodowi, ze starszeństwem od 25 października 1947 roku w miejsce dotychczas posiadanego stopnia wojskowego porucznika rezerwy w korpusie oficerów piechoty stopień podpułkownika rezerwy w korpusie oficerów służby sprawiedliwości. Awans ten oceniał on jako próbę doprowadzenia do sytuacji, w której byłby sędzią wojskowym w sprawach politycznych, do czego nigdy nie doszło.

Podobnie jak przed wybuchem drugiej wojny światowej do chwili opuszczenia Polski był J.S.W. Langrod aktywny w działalności publicznej. W 1946 roku był rzeczoznawcą Regionalnego Biura Planowania Przestrzennego w Krakowie. W tym samym roku wysunięto jego osobę jako jednego z kandydatów Polski na sędziego Mię-

dzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości w Hadze. W 1947 roku przyznano mu nagrodę Funduszu Kultury Narodowej za osiągnięcia w pracy naukowej. Wówczas także otrzymał zgodę Rady Wydziału Prawa UJ oraz Ministra Oświaty na wykonywanie „zajęcia ubocznego” w charakterze wykładowcy w Szkole Nauk Społecznych przy Towarzystwie Uniwersytetów Robotniczych w Krakowie oraz na „piastowanie funkcji doradcy Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej do spraw polityki socjalnej w charakterze pracownika kontraktowego”. Był ponadto ekspertem KRN, Centralnego Urzędu Planowania Przestrzennego, Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej, Ministerstwa Żeglugi, członkiem Rady ZUS, członkiem Komisji do Spraw Kongresowych MSZ, członkiem Komisji Prawniczej PAU. Pełnił funkcję wiceprezesa Stronnictwa Demokratycznego.

W 1948 roku ukazał się pierwszy tom (zeszyt pierwszy) napisanych jeszcze w obozie jenieckim *Instytucji prawa administracyjnego. Zarys części ogólnej*. Drugi zeszyt tego tomu ukazał się w roku 1950, ale szybko został wycofany przez ówczesne władze. Zapowiedziany tom drugi został złożony do druku i przygotowany przez Wydawcę (nie wydany rozdział siódmy po adiustacji J.S.W. Langroda nabył ostatnio autor w krakowskim antykwariacie, prowadzonym przez spadkobierczynię wydawcy). Praca ta należy do najwybitniejszych w dziedzinie prawa administracyjnego. Po raz pierwszy bowiem, tak szeroko na gruncie polskiej nauki prawa administracyjnego, od strony doktrynalnej szczegółowo scharakteryzowane zostały najważniejsze instytucje tego prawa, również przy wykorzystaniu metody komparatystycznej, na tle dorobku nauki prawa administracyjnego innych państw. Bardzo wysoko ocenił tę pracę S. Grzybowski w wydanych w 1999 roku *Wspomnieniach*.

Po wyjeździe z Polski osiedlił się w Paryżu, gdzie podjął pracę badawczą w Centre National de la Recherche Scientifique. W 1959 roku został dyrektorem ds. badań naukowych, a po przejściu na emeryturę Państwowy Ośrodek Badań Naukowych wyróżnił go członkowstwem honorowym w stopniu dyrektora. W latach 1952–1959 był profesorem publicznego prawa porównawczego na francuskim Uniwersytecie w Saarbrücken. Tutaj stworzył i pełnił funkcję sekretarza generalnego Instytutu Badań Porównawczych i Zbliżenia Prawa Europejskiego. W latach 1962–1975 był wykładowcą z zakresu nauk administracyjnych w École Pratique des Hautes Études.

Przez cały okres swojej działalności odbywał liczne podróże zagraniczne. Wykładał na uniwersytetach, m.in. w Londynie, Wyoming, Québec, Lizbonie, Puerto Rico, Helsinkach, Bolonii, w Instytucie Studiów Narodowych w Madrycie, Wydziale Międzynarodowym w Luksemburgu, Instytucie Uniwersyteckich Studiów Europejskich w Turynie, Wyższej Szkole Nauk Administracyjnych w Spirze. Jako ekspert UNESCO pracował w latach 1951–1952 w Brazylii, gdzie m.in. z jego inicjatywy przekształcono działającą tam fundację (Fundacao Getulio Vargas) w Brazylijską Szkołę Administracji Publicznej, wedle wzoru paryskiej École Nationale d'Administration. W prowadzonych przez niego tutaj wykładach z zakresu francuskiego prawa konstytucyjnego i administracyjnego uczestniczyli brazylijscy urzędnicy państwowi, a także osoby z wielu innych krajów południowo-amerykańskich. W latach 1969–1970 na zlecenie ONZ przygotował program badań dotyczący organizacji i funkcjonowania służby publicznej w krajach rozwijających się. W okresie 1963–1974 realizował z ramienia Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OCDE) wiele misji (także naukowych) w Portugalii i Grecji.

Dorobek naukowy profesora J.S.W. Langroda objął ogółem blisko 500 pozycji (większość wydanych poza Polską), opublikowanych w 11 językach. Jego działalność naukowa, dydaktyczna i społeczna zapewniła mu pozycję światowej sławy uczonego, współtwórcę nowoczesnej, francuskiej i europejskiej nauki administracji, a równocześnie uznanego autorytetu w zakresie prawa administracyjnego, a także teorii organizacji i zarządzania oraz prakseologii. Jego przyjaciele i uczniowie dedykowali mu dwukrotnie zbiory swoich prac. Pierwszy, z okazji 65 rocznicy urodzin, pt. *Pour un droit juste et une gestion moderne* (Paryż 1969), a drugi, z okazji 75 rocznicy urodzin, pt. *Science et action administratives* (red. L. Boulet, Paryż 1980).

J.S.W. Langrod nigdy nie zerwał kontaktów z Polską, Krakowem i Uniwersyte-tem Jagiellońskim, interesując się zachodzącymi w kraju wydarzeniami. Nie tylko był gościem Stacji PAN w Paryżu przy ul. Lauriston 72, ale przewodniczył tam organizowanym konferencjom naukowym. Prenumerował krakowski „Dziennik Polski”, był kolekcjonerem starych planów miasta Krakowa. Jego dom był zawsze otwarty dla przedstawicieli nauki przybywających z Polski, którym chętnie udzielał wszechstronnej, daleko idącej pomocy. Do Polski, a szczególnie do Krakowa wracał trzykrotnie: w 1960 roku przyjechał z odczytem na temat możliwości współpracy Polski z ONZ, w 1964 roku uczestniczył w obchodach 600-lecia UJ, a w 1978 roku przybył na Kongres Prawników Polskiego Pochodzenia, który odbył się w Krakowie.

Na początku lat osiemdziesiątych patronował założeniu Polskiego Towarzystwa Wolnej Wszechnicy w Paryżu. Dał się namówić do pełnienia funkcji rektora w paryskim Polskim Uniwersytecie Niezależnym.

Wielokrotnie i w różny sposób podkreślano najwyższą pozycję profesora J.S.W. Langroda pośród najwybitniejszych światowych przedstawicieli dyscyplin, które w sposób tak wszechstronny i z takim dorobkiem uprawiał. Dodać do tego można, iż nie sposób jest wymienić drugiego takiego profesora, nie tylko Wydziału Prawa i Administracji, ale w ogóle całego Uniwersytetu Jagiellońskiego, który stanowiłby przykład człowieka bezgranicznie miłującego swoją ojczyznę, od najmłodszych lat dającego dowody swojego poświęcenia własną krwią na polu bitwy, a jednocześnie niezwykle sumiennego, obdarzonego talentem geniusza uczonego, uznanego i niekwestionowanego w świecie nauki autorytetu, a zarazem osoby, dla której żona, córka, rodzina zajmowały w życiu miejsce nie mniej ważne niż pozostałe wartości, którym profesor pozostał wierny do ostatnich swoich dni. Nie zabrakło przy tym profesorowi i jego małżonce otwartości i życzliwości dla wszystkich młodych pracowników nauki, w tym także polskich, niezależnie od tego skąd przybywali. Wielu z nich, dzisiaj samych będących profesorami nie bez powodu ze wzruszeniem wspomina gościnność państwa Langrodów przy bulwarze Péreire 88, które nazywane było „Stacją Polską w Paryżu”.

Piotr Dobosz

Bibliografia

- Boć J., *Prawo administracyjne*, red. J. Boć, Wrocław 1998, s. 30–31.
- Dobosz P., *Orzecznictwo administracyjne konserwatorów krakowskich w sprawach uznania za zabytek w okresie II Rzeczypospolitej Polskiej*, „Wiadomości Konserwatorskie Województwa Krakowskiego”, nr 4/1996, s. 175–198 (wraz z ilustracjami).
- Grzybowski S., *Wspomnienia*, Kraków 1999, s. 333–334, 346–347, 628.
- Jerzy Stefan Langrod [Nekrolog], „Gazeta Krakowska”, nr 15 z 18 I 1991 r.
- Jerzy Stefan Langrod (Nota biograficzna), *Nowa Encyklopedia PWN*, Warszawa 1995, t. 3, s. 668.
- Langrod J.S., *3 lata samorządu Krakowa (1931–1933) na tle teorii prawa administracyjnego. Fakty i konkluzje*, Kraków 1934, s. 5–7, 102.
- Langrod J.S., *Instytucje prawa administracyjnego. Zarys części ogólnej*, t. I, Kraków 1948, s. 5–17.
- Langrod J.S., *Zagadnienia wybrane z praktyki administracyjnej*, Kraków 1938, s. V–VIII, 7.
- Martyniak Z., *Jerzy Langrod (1903–1990)* [w cyklu: *Sławni krakowianie*], „Echo Krakowa” nr 195, z 3 X 1995 r., s. 8.
- Martyniak Z., *Jerzy Stefan Langrod (1903–1990)*, „Przegląd Organizacji”, 1991, nr 7, s. 17.
- Martyniak Z., *Paryski jubileusz wielkiego uczonego rodem z Krakowa*, „Dziennik Polski” nr 271, z 13–14 XII 1980 r., s. 6.
- Martyniak Z., *Wspomnienie o profesorze Jerzym Langrodzie 1903–1990*, „Prakseologia”, 1992, nr 1/2, s. 199–203.
- Mond J., *Prof. Jerzy Stefan Langrod 1903–1990*, „Życie Warszawy”, nr 65, z 18 III 1991 r., s. 4.
- Pour un droit juste et une gestion moderne. Melanges Georges Langrod Témoignages Recherches administratives, juridiques, historiques offerts par ses anciens élèves à l'occasion de son 65e anniversaire*, Editions SERPIC FRANCE-SELECTION, Paris 1969.
- Science et action administratives. Textes reunis par Louis Boulet*, Les Editions d'Organisation, Paris 1980.
- Spotkanie uczonych polskiego pochodzenia. Przemówienia, referaty, dyskusja*, Kraków–Warszawa 1974, s. 62.
- Sulimirski T., *Uniwersytet Polski za granicą w Paryżu*, Nauka Polska na obczyźnie, z. I, Londyn 1955, s. 14–18.
- Wasilewski A., *Jerzy S. Langrod*, „Państwo i Prawo”, 1991, z. 4, s. 77–79.
- Akta postępowania administracyjnego prowadzonego przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Krakowie w sprawie wpisu do rejestru zabytków kamienicy przy ul. Karmelickiej 9 w Krakowie (Wojewódzki Oddział Służby Ochrony Zabytków w Krakowie).
- Dokumenty rodzinne udostępnione autorowi przez córkę profesora J.S.W. Langroda, panią Michalinę Ageros, na które złożyły się: fotografie rodzinne (z większości wykonane reprodukcje złożone zostały w Collegium Maius Muzeum UJ), Jednodniówka Harcerska wydana na 25-lecie III Drużyny Harcerzy przy III Gimnazjum w Krakowie oraz 15-lecie Koła Przyjaciół III Drużyny Harcerzy i poświęcenie sztandaru tej drużyny pod red. Jana Bugajskiego, Kraków 1937, Komunikaty Koła Harcerzy z Czasów Walk o Niepodległość przy Zarządzie Okręgowym ZHP w Krakowie Nr 1 (I X 1937), Nr 2 (I XI 1937), Nr 3 (15 XII 1937), Nr 4 (I II 1938), Rozkazy i Okólniki Zarządu Okręgu, Koła Dawnych Harcerzy, Komend Chorągwi Harcerek i Harcerzy, Rok I Kraków, 1 III 1939, Nr 6, Regulamin Kół Harcerzy z czasów Walk o Niepodległość przy Zarządzie Okręgowym ZHP w Krakowie, ulotka Komitetu Organizacyjnego Zjazdu byłych Harcerzy z lat 1910–1918 w Krakowie (1935), zaproszenie na ten zjazd dla JWP Doc. dra Jerzego Langroda, Profesor Jerzy Stefan Langrod (20 IX 1903–1924 – XII 1990) – Jerzy Mond, maszynopis (1990),

wycinek prasowy: Marek S. Korowicz, Polski Wydział Prawa w Oflagu XVII A, kserokopia pokwitowania z 6 maja 1997 roku daru nr 2454, które Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie otrzymało od pani Michaliny Ageros (Album pamiątkowy zawierający notatki, nekrologi i fotografie z obozu XVII A, przedstawiające m.in. prof. Jerzego Langroda i jego studentów).

Komisja do Opracowania Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie – 9, s. 62 w Archiwum UJ.

Korespondencja autora z panią Dr Michaliną Ageros.

Teczka personalna profesora J.S.W. Langroda w Archiwum UJ S II 619.